

Κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη προτύπων σε προγράμματα με άντρες δράστες ενδοοικογενειακής βίας

Version 1.1

Εισαγωγή

Η αντρική βία κατά των γυναικών εμφανίζεται σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα και αποτελεί ένα σοβαρό και διαδεδομένο πρόβλημα. Η βία κατά των γυναικών αποτελεί έκφραση των ιστορικά άνισων σχέσεων δυνάμεων μεταξύ αντρών και γυναικών οι οποίες οδήγησαν στην επικράτηση των αντρών, σε διακρίσεις κατά των γυναικών και στην παρεμπόδιση της πλήρους ανάπτυξης των γυναικών. Κατά συνέπεια αποτελεί καθολική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και βασικό εμπόδιο στην επίτευξη της ισότητας των δύο φύλων¹. Κράτη μέλη διεθνών οργανισμών όπως τα Ηνωμένα Έθνη και το Συμβούλιο της Ευρώπης καθώς και οι χώρες της ΕΕ δεσμεύονται από το διεθνές και εθνικό δίκαιο να ασκήσουν δέοντα νομικό έλεγχο με σκοπό την αποφυγή, έρευνα και τιμωρία πράξεων βίας για τις οποίες ο δράστης είναι είτε το κράτος είτε φυσικά πρόσωπα και την παροχή προστασίας στα θύματα². Η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών αποτελεί ένα πρότυπο συμπεριφοράς κυριαρχίας του νυν ή πρώην συντρόφου το οποίο περιλαμβάνει σωματική και σεξουαλική βία, συναισθηματική κακοποίηση, απομόνωση, οικονομική κακοποίηση, απειλές, εκφοβισμός και παρενόχληση χωρίς όμως να περιορίζεται μόνο σε αυτά³. Η βία κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια επηρεάζει και τα παιδιά τα οποία έχουν επίσης το δικαίωμα στην προστασία και την υποστήριξη. Οργανισμοί οι οποίοι τρέχουν προγράμματα δραστών φέρουν μεγάλη ευθύνη για όλα τα εμπλεκόμενα άτομα. Η δουλειά με άντρες δράστες ενδοοικογενειακής βίας σκοπό έχει την παύση της βίας και την ενίσχυση της ασφάλειας των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας (γυναίκες και παιδιά). Ωστόσο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί και ως μια εργασία ενσωματωμένη σε μια ευρύτερη διαδικασία πολιτιστικών και πολιτικών αλλαγών προς την κατάργηση των ιεραρχιών, της βίας και των διακρίσεων μεταξύ των φύλων καθώς και άλλων μορφών διαρθρωτικής βίας και διακρίσεων. Τα πρότυπα είναι απαραίτητα για να διασφαλίσουν την ποιότητα της δουλειάς και ειδικά για να διαβεβαιώσουν ότι η ασφάλεια των θυμάτων αποτελεί προτεραιότητα και ότι η δουλειά αυτή δε θα θέσει σε κίνδυνο τους συντρόφους ή τα παιδιά των συμμετεχόντων. Οι ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη προτύπων στη δουλειά με άντρες δράστες καταρτίστηκαν από την κοινοπραξία του προγράμματος DAPHNE II Εργασία με Δράστες Ενδοοικογενειακής Βίας στην Ευρώπη «Work with Perpetrators of Domestic Violence in Europe – WWP» και έχουν αναπτυχθεί περαιτέρω κατά τη διάρκεια ενός διεθνούς workshop ειδικών στο Βερολίνο το 2008. Οι κατευθυντήριες γραμμές απευθύνονται σε προγράμματα για άντρες δράστες οι οποίοι χρησιμοποιούν βία κατά των συντρόφων και παιδιών τους.

Τα προγράμματα διαφέρουν σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα όσον αφορά στο έργο, στην ομάδα-στόχο, στη χρηματοδότηση, στη νομική βάση και σε πολλές άλλες απόψεις και συνθήκες εργασίας. Για το λόγο αυτό οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές δεν έχουν ως σκοπό να παρέχουν λεπτομερείς οδηγίες. Απεναντίας στόχος τους είναι να παρέχουν σε προγράμματα δραστών ένα πλαίσιο ανάπτυξης συγκεκριμένων προτύπων για υπεύθυνη δουλειά. Το κεφάλαιο που ακολουθεί περιγράφει το στόχο και τις προϋποθέσεις λειτουργίας των προγραμμάτων δραστών και το δεύτερο κομμάτι παρουσιάζει τις βασικές αρχές οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, έτσι ώστε να διεξάγεται υπεύθυνη εργασία με τους άντρες δράστες ενδοοικογενειακής βίας.

Στα πρότυπα εργασίας με τους δράστες ενδοοικογενειακής βίας θα πρέπει να ενταχθούν νέα ευρήματα ερευνών και καλύτερες πρακτικές εμπειρίες. Πρόκειται για μια συνεχή διαδικασία στην προσπάθεια να δοθεί απάντηση στο γενικό ερώτημα «τι είναι αυτό που φέρει αποτέλεσμα σε ποιόν τύπο άντρα και κάτω από ποιες συνθήκες»;

¹ Βλέπε Διακήρυξη των ΗΕ για τη Βία κατά των Γυναικών 1993

² Βλέπε Σύσταση Rec(2002)5 της Επιτροπής Υπουργών προς τις χώρες-μέλη για την προστασία των γυναικών από τη βία που εκδόθηκε στις 30 Απριλίου 2002

³ Βλέπε Δήλωση Αρχών και Στοιχειώδη Πρότυπα Πρακτικής Respect 2004

–Α Προϋποθέσεις εργασίας με άντρες δράστες

A.1. Στόχος

Ο βασικός στόχος της εργασίας με άντρες δράστες είναι να αυξήσει την ασφάλεια των θυμάτων βίας. Τα προγράμματα δραστών θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στην ασφάλεια των γυναικών συντρόφων και των παιδιών τους σε κάθε επίπεδο του προγράμματος. Ο στόχος των προγραμμάτων δραστών θα πρέπει να είναι σαφής και για τους υπεύθυνους αλλά και για τους άντρες με τους οποίους εργάζονται.

A.2. Συνεργασία με υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων και μηχανισμούς παρεμβάσεων

Τα προγράμματα δραστών αποτελούν μόνο ένα μέρος του απαραίτητου πιο εκτεταμένου συστήματος παρεμβάσεων κατά της ενδοοικογενειακής βίας και δε θα έπρεπε να λειτουργούν μεμονωμένα ή να εφαρμόζονται εκεί όπου δεν υπάρχουν συγκεκριμένες υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων. Τα προγράμματα δραστών θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από επιπρόσθετες πηγές και όχι εις βάρος των υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων.

Τα προγράμματα δραστών για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την ενδοοικογενειακή βία θα πρέπει να ενσωματώνονται σε ένα μηχανισμό παρεμβάσεων και να συμμετέχουν ενεργά σε διοργανικές ενώσεις και δίκτυα ενάντια στην ενδοοικογενειακή βία. Συγκεκριμένα είναι σημαντική η στενή συνεργασία με υπηρεσίες για γυναίκες θύματα και τα παιδιά τους έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ασφάλειά τους καθώς και για να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της ενδοοικογενειακής βίας. Αυτές οι αρχές της συνεργασίας θα πρέπει να εφαρμοστούν συμπεριλαμβάνοντας και εκπροσώπους υπηρεσιών υποστήριξης γυναικών ως ειδικούς που θα κατευθύνουν τις επιτροπές και τις συμβουλευτικές ομάδες των προγραμμάτων δραστών. Επίσης σημαντική είναι η συνεργασία και η δικτύωση με όλες τις άλλες υπηρεσίες, οργανώσεις και τους ειδικούς που ασχολούνται με την ενδοοικογενειακή βία (π.χ. το σύστημα κανόνων δικαίου, κοινωνικές υπηρεσίες, υπηρεσίες υγείας και υπηρεσίες προστασίας του παιδιού). Η συνεργασία και συμμετοχή σε ενώσεις και δίκτυα θα πρέπει να αναγνωρίζονται και να χρηματοδοτούνται.

A.3. Θεωρητική αντίληψη και σαφής ιδέα

Τα προγράμματα δραστών πρέπει να βασίζονται στην αντίληψη και στάση ότι η βία κατά των γυναικών και των παιδιών είναι απαράδεκτη και ότι οι βίαιοι άντρες είναι υπεύθυνοι για την άσκηση βίας τους. Όλο το προσωπικό των προγραμμάτων δραστών οφείλει να αποφεύγει κάθε δικαιολόγηση, παράβλεψη ή υποτίμηση και να καταδικάζει κάθε μορφή επίρριξης ευθύνης στο θύμα. Επιπλέον κάθε πρόγραμμα δραστών χρειάζεται να έχει σαφείς θεωρητικές αντιλήψεις, οι οποίες περιλαμβάνουν τα ακόλουθα σημεία αλλά δεν περιορίζονται μόνο σε αυτά:

- θεωρία των φύλων – αντίληψη της ιεραρχίας των φύλων και του άρρενα πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένου κοινωνικών, θρησκευτικών, εθνοτικών και πολιτικών επιρροών,
- ορισμός της ενδοοικογενειακής βίας και των τύπων κακοποίησης,
- προέλευση της βίας – κατανόηση των αιτιών και των μηχανισμών που οδήγησαν στην βία,
- θεωρία της παρέμβασης / θεωρία της αλλαγής – κατανόηση του γιατί οι προτεινόμενες παρεμβάσεις πρόκειται να αλλάξουν τη βίαιη στάση και συμπεριφορά των συμμετεχόντων.

Αυτές οι θεωρητικές αντιλήψεις θα πρέπει να οδηγούν σε μια σαφή και έγγραφη ιδέα της δουλειάς με τους δράστες. Κάποια μοντέλα τα οποία περιγράφονται καλά παρέχονται ως προσανατολισμός για την ανάπτυξη μιας τέτοιας ιδέας.

A.4. Εστίαση σε σχετικές διαστάσεις για τη χρήση βίας

Για την κατάλληλη εξέταση της περιπλοκότητας της βίας την οποία ασκούν οι άντρες κατά των συντρόφων τους, η παρέμβαση θα πρέπει να εστιάζει σε διάφορες σχετικές διαστάσεις των παραγόντων οι οποίοι σχετίζονται με το φαινόμενο αυτό. Οι διαστάσεις αυτές μπορούν να οργανωθούν σε ένα οικολογικό μοντέλο:

- Κοινωνικο-πολιτιστικοί παράγοντες* που περιλαμβάνουν το κοινωνικό πλαίσιο των φύλων, την άνιση σχέση δυνάμεων μεταξύ αντρών και γυναικών στις κοινωνίες μας, την επικράτηση της βίας ως μέθοδος αντιμετώπισης των διαφορών στις κοινωνίες μας, τις κυρώσεις του συστήματος κανόνων δικαίου και τις κοινωνικές κυρώσεις για τη χρήση ενδοοικογενειακής βίας,⁴ κ.τ.λ.
- Παράγοντες σχέσεων* που περιλαμβάνουν τις σχέσεις δυνάμεων των φύλων στο ζευγάρι, μοντέλα επίλυσης συγκρούσεων και μοντέλα επικοινωνίας, κ.τ.λ.
- ατομικοί παράγοντες* οι οποίοι μπορούν να χωριστούν στις ακόλουθες κατηγορίες:
 1. *γνωστικοί παράγοντες* που περιλαμβάνουν τα πιστεύω και τις στάσεις όσον αφορά στις σχέσεις και τους ρόλους των φύλων, τις προσδοκίες από μια σχέση (π.χ. ρομαντικός έρωτας), προσδοκίες από τον σύντροφο και τα παιδιά (π.χ. δικαιώματα σε υπηρεσίες), και προσδοκίες από τον ίδιο τους τον εαυτό (π.χ. αρρενωπότητα, ταυτότητα),
 2. *Συναισθηματικοί παράγοντες* που περιλαμβάνουν τον έλεγχο (αναγνώριση, κατανόηση και έκφραση) των συναισθημάτων θυμού, απογοήτευσης, αποτυχίας, ντροπής, ζήλειας, φόβου, κ.τ.λ. που σχετίζονται με τα δύο φύλα και τον έλεγχο των βιωματικών μοντέλων πάνω στα οποία βασίζονται (τρόπος δεσμού, αίσθηση της ταυτότητας, προσδοκίες, κ.τ.λ.),
 3. *Παράγοντες συμπεριφοράς* που περιλαμβάνουν την αντικατάσταση μιας συμπεριφοράς βίαιης που σκοπό έχει την επιβολή στο άλλο φύλο με δεξιότητες και ικανότητες προς ίσες σχέσεις πλήρους σεβασμού όπως η κατανόηση, η επικοινωνία και η επίλυση συγκρούσεων, η καταπολέμηση του στρες και του θυμού, κ.τ.λ.

–B Σημαντικές αρχές για την εργασία με άντρες δράστες

B.1. Επαφή και στήριξη της συντρόφου

Για την αύξηση της ασφάλειας της συντρόφου, τα προγράμματα δραστών οφείλουν να εξασφαλίσουν την ενημέρωση των συντρόφων των αντρών όσον αφορά στους στόχους και στο περιεχόμενο του προγράμματος, στους περιορισμούς που θέτει (π.χ. δεν υπάρχει εγγύηση απουσίας της βίας), στο ενδεχόμενο ότι οι σύντροφοί τους μπορεί να χρησιμοποιήσουν την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα με σκοπό να τις εκμεταλλευτούν ή να τις ελέγξουν ακόμα περισσότερο και στις δυνατότητες υποστήριξης και σχεδιασμού ασφάλειας που μπορούν να έχουν οι ίδιες. Οι πληροφορίες που παρέχονται από τη σύντροφο μπορούν να συμπεριληφθούν στην εκτίμηση κινδύνου από τον δράστη. Η γυναίκα θα πρέπει να προειδοποιείται σε περίπτωση που ο σύντροφός της διακόπτει την παρακολούθηση του προγράμματος ή σε περίπτωση που ο υπεύθυνος αντιλαμβάνεται κάποιο κίνδυνο για την γυναίκα ή τα παιδιά.

Θα πρέπει να διαβεβαιωθεί ότι η επαφή με τις συντρόφους είναι οικιοθελής για αυτές και ότι δεν εξυπακούεται καμία ευθύνη για την συμμετοχή ή εξέλιξη του άντρα στο πρόγραμμα. Θα πρέπει να υπάρχει σεβασμός των αναγκών των γυναικών και να γίνονται προσπάθειες περιορισμού κάθε πιθανού κινδύνου που σχετίζεται με την επικοινωνία μαζί τους. Επικοινωνία με την σύντροφο μπορεί να παρέχεται μέσω συναφούς υπηρεσίας υποστήριξης θυμάτων ή του ίδιου του προγράμματος δραστών.

B.2. Πολιτική προστασίας του παιδιού

Τα παιδιά τα οποία ζουν σε σχέσεις κακοποίησης επηρεάζονται πάντα (έμμεσα ή άμεσα) από την ενδοοικογενειακή βία. Για το λόγο αυτό, η προοπτική των παιδιών αυτών θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα των προγραμμάτων δραστών και στην άμεση εργασία με τους άντρες αλλά και στο επίπεδο της ενσωμάτωσης σε πιο ευρείς μηχανισμούς παρεμβάσεων και της συνεργασίας με άλλους οργανισμούς. Θα πρέπει να δημιουργηθεί μια συγκεκριμένη πολιτική προστασίας του παιδιού από το πρόγραμμα σύμφωνα με τα τοπικά πλαίσια και την νομική κατάσταση, η οποία θα περιλαμβάνει

⁴ Βλέπε Бронфенбреннер 1979, Дахлберг & Круг 2002

συγκεκριμένα βήματα ενεργειών όταν το παιδί κινδυνεύει. Οι συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας στα παιδιά και η πατρότητα των συμμετεχόντων θα πρέπει να αποτελούν μέρος του προγράμματος των προγραμμάτων δραστών.

B.3. Προσεγγίσεις και συμπεριφορά κατά την εργασία με τους δράστες

Τα προγράμματα δραστών έχουν ως βάση την πίστη στη δυνατότητα του ανθρώπου να αλλάξει.

Τα προγράμματα δραστών θα πρέπει να κρατούν τους άντρες με τους οποίους δουλεύουν υπεύθυνους για τη χρήση βίας και να τονίζουν την ανάγκη λήψης ευθύνης για την βίαιη συμπεριφορά τους και τις συνέπειες αυτής. Ωστόσο ακόμα και έτσι είναι σημαντικό οι υπεύθυνοι να αντιμετωπίζουν τους δράστες με σεβασμό και ως άτομα με εσωτερική αξία.

Μια από τις βασικές υποθέσεις των προγραμμάτων θα πρέπει να είναι ότι η χρήση βίας είναι θέμα επιλογής. Έτσι, ένας από τους πρώτους στόχους της δουλειάς με τους άντρες θα πρέπει να είναι η υποστήριξη των δραστών να αναγνωρίσουν ότι επιλέγουν να κάνουν χρήση βίας. Συζητήσεις άρνησης, δικαίωσης δικαιολογίες και επίρριψη των ευθυνών σε άτομα και καταστάσεις θα πρέπει να αμφισβητούνται και να καταρρίπτονται.

Μια λεπτομερής εστίαση στη βίαιη συμπεριφορά αναπαριστώντας τις ακριβείς πράξεις τους, σκέψεις και συναισθήματα τους βοηθάει να αναγνωρίσουν τον ενεργό ρόλο τους στη χρήση βίας. Μια στενή διερεύνηση των πολλών διαφορετικών αντίκτυπων και συνεπειών που έχει η βία στους συντρόφους και τα παιδιά τους βοηθάει στην ενίσχυση της αντρικής κατανόησης, της υπευθυνότητας και δίνει κίνητρα για αλλαγή.

Οι υπεύθυνοι θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα θύματα καθώς και οι δράστες δε θα κινδυνεύουν από τις προσεγγίσεις του προγράμματος. Θα πρέπει να αναγνωρίσουν ότι σε κάποιες περιπτώσεις (π.χ. κατάχρηση αλκοόλ, προσωπικές διαταραχές) θα ήταν ίσως πιο σωστό να παραπέμψουν το άτομο σε κάποια υπηρεσία που θα είναι προς όφελός τους.

B.4. Εκτίμηση κινδύνου

Θα πρέπει να εφαρμόζεται συστηματική εκτίμηση κινδύνου. Οι υπεύθυνοι, ταυτίζοντας τους άντρες με υψηλό κίνδυνο βιαιοπραγίας, έχουν τη δυνατότητα να εισάγουν τα κατάλληλα μέτρα για την ασφάλεια των θυμάτων και να παίρνουν σημαντικές πληροφορίες όσον αφορά σε ειδικές ανάγκες θεραπείας. Η εκτίμηση κινδύνου θα πρέπει να διενεργείται και να τεκμηριώνεται και στο στάδιο της εισαγωγής του προγράμματος αλλά και όποτε υπάρχουν ενδείξεις πιθανής αλλαγής του κινδύνου στην συμπεριφορά του δράστη ή την κατάσταση. Στην εκτίμηση κινδύνου θα πρέπει να περιλαμβάνονται όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες και ειδικά η άποψη της συντρόφου, αλλά και ποινικά μητρώα και πληροφορίες από κάθε υπηρεσία που επιμελείται του συμμετέχοντος ή της οικογένειάς του. Οι περιορισμοί στην ακρίβεια της εκτίμησης κινδύνου θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

B0.5. Προσόντα προσωπικού

Για την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας δουλειάς με τους δράστες, οι υπεύθυνοι πρέπει πέρα από την βασική τους εκπαίδευση να έχουν τα ακόλουθα προσόντα:

- Αφοσίωση στις σχέσεις χωρίς βία και στην ισότητα των φύλων
- Εκπαίδευση στην επίγνωση ειδικής βίας
- Προβληματισμό πάνω στις δικές τους σχέσεις με τους ρόλους των φύλων και τις ταυτότητες και ευαισθησία στην ιεραρχία των φύλων και σε διακρίσεις σε βάρος του γυναικείου φύλου
- Προβληματισμό πάνω στις δικές τους τάσεις βίαιης και δεσπόζουσας συμπεριφοράς, γνώση του δικού τους ιστορικού βίας
- Εκτενής κατανόηση της δυναμικής των σχέσεων βίας
- Συνεχή εκπαίδευση και επιτήρηση
- Ικανότητες εργασίας σε ομάδα (για υπεύθυνους ομάδων)

Εάν οι υπεύθυνοι δεν είναι επαγγελματίες με οργανωμένο ηθικό κώδικα (π.χ. ψυχολόγοι / ψυχοθεραπευτές με άδεια ασκήσεως επαγγέλματος), θα πρέπει ηθικά θέματα όπως εμπιστευτικότητα, το απόρρητο της πληροφορίας, σχέσεις μεταξύ του υπεύθυνου και του πελάτη, κ.τ.λ. να ρυθμίζονται.

B.6. Εξασφάλιση ποιότητας, τεκμηρίωση και αξιολόγηση

Η εξασφάλιση ποιότητας, η τεκμηρίωση και η αξιολόγηση της δουλειάς θα πρέπει να αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα του κάθε προγράμματος. Τα προγράμματα δραστών θα πρέπει να τεκμηριώνουν και να αξιολογούν τις διαδικασίες και τα αποτελέσματα του προγράμματος.

Οι υπεύθυνοι θα πρέπει να δημιουργήσουν και να εφαρμόσουν μέτρα για τη συνεχή παρακολούθηση των διαδικασιών και των αποτελεσμάτων της δουλειάς τους και να τα συσχετίσουν με εθνικά και αν είναι δυνατό με διεθνή ευρήματα των καλύτερων πρακτικών και ερευνών. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να περιλαμβάνουν:

- τακτικές ομαδικές συνεδρίες και εποπτεία,
- συνεχή τεκμηρίωση της δουλειάς,
- ανάλυση της τεκμηρίωσης αυτής,
- εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση του αποτελέσματος του προγράμματος.

Μια πιο λεπτομερής περιγραφή των σημαντικών απόψεων που σχετίζονται με την τεκμηρίωση και την αξιολόγηση μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα (βλέπε παρακάτω).

C. Επιπλέον πληροφορίες

Οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές για προγράμματα δραστών ενδοοικογενειακής βίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη ή αναθεώρηση των πρότυπων του προγράμματος. Μπορείτε να βρείτε συνδέσμους σε υπάρχοντα έγγραφα πρότυπων, τα οποία μπορούν να χρησιμεύσουν ως παράδειγμα επεξεργασίας των πρότυπων, καθώς και άλλες πληροφορίες στη σελίδα www.work-with-perpetrators.eu.

© WWP – Work with Perpetrators of Domestic Violence in Europe

Το πρόγραμμα WWP – Εργασία με Δράστες Ενδοοικογενειακής Βίας στην Ευρώπη χρηματοδοτήθηκε το 2006-2008 από

Το πρόγραμμα Daphne II για την καταπολέμηση της βίας εις βάρος παιδιών, νέων ανθρώπων και γυναικών (EE)

Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth

Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικογένειας, Ηλικιωμένων Ατόμων, Γυναικών και Νεολαίας (Γερμανία)